

ГРОМАДСЬКА ДУМКА І СУСПІЛЬНІ НАСТРОЇ: ВІДМІННОСТІ ТА СПІЛЬНІ РИСИ

У статті розглядаються основні характеристики явищ громадської думки та суспільних настроїв, особливості їх соціологічного вивчення та на основі порівняння зазначених характеристик виділено сутнісні ознаки суспільних настроїв.

Ключові слова: громадська думка, суспільний настрій.

В статье рассматриваются основные характеристики явлений общественного мнения и общественных настроений, особенности их социологического изучения и на основании сравнения отмеченных характеристик выделены существенные черты общественных настроений.

Ключевые слова: общественное мнение, общественные настроения.

The article reviews the main characteristics of the phenomena of public opinion and public mood, main trends of their sociological study and a comparison based on these characteristics with emphasis on essential features of public mood.

Key words: public opinion, public/social mood.

Поняття „суспільних настроїв” перетинається із поняттями „громадська думка”, „масові настрої”, „соціальне самопочуття”, „масова” та „суспільна свідомість”. І доцільним є завдання розмежування даних понять та подальше виявлення сутнісних характеристик саме суспільних настроїв, що дозволить розробити схему їх ідентифікації і відокремлення від подібних феноменів у процесі вивчення в емпіричному соціологічному дослідженні. Стаття присвячена розгляду основних характеристик явищ громадської думки та суспільних настроїв, на базі відмінностей між якими можливо розробити методики емпіричної фіксації їх проявів обох феноменів відносно спільної проблематики.

Актуальність дослідження та описання даних відмінностей полягає у потребі відокремити феномен суспільних настроїв від громадської думки в емпіричному дослідженні, оскільки настрої, що входять до структури думки, формуються раніше останньої і, провокуючи виникнення перших, дозволяють маніпулювати громадською думкою (наприклад, підлаштовуючи її під окрему ідеологію). Емотивна компонента, що є домінуючою в суспільних настроях, здатна впливати на свідомість та діяльність суб'єкта настроїв і продукувати відносно тривале відношення до свого предмета (наприклад, суспільних подій), що неодмінно відіб'ється на процесі формування громадської думки з приводу цього ж предмета.

Таким чином, **метою** даної статті є виокремлення суспільних настроїв, як окремого явища, та описання на основі порівняння з громадською думкою сутнісних характеристик суспільних настроїв, які є критеріями ідентифікації даного явища. Відповідно до поставленої мети виділено такі **завдання дослідження**: виокремити основні підходи до вивчення громадської думки та суспільних настроїв; надати стисло теоретичну інтерпретацію досліджуваних понять, і, на основі останньої, з'ясувати в чому полягають головні відмінності між громадською думкою та суспільними настроями.

Громадська думка як і суспільні настрої вважається елементом масової або суспільної свідомості¹, через які вона (свідомість) виражається і може бути вивчена. Тому, припускаючи подібність двох феноменів, вважаємо за необхідне розглянути наявні матеріали по вивченню громадської думки, адже даний феномен є більш науково популярним і цікавим для дослідників та, відповідно більш розробленим. Розгляд доробків з даної тематики може бути корисним при вивченні феномену суспільних настроїв,

¹ Поняття „суспільна” та „масова свідомість”, в принципі, не є тотожними але в соціологічній літературі різниця між ними не винесена окремим питанням і частіше за все вони такі ототожнюються.

особливо зважаючи на той факт, що при вимірюванні громадської думки науковцям в будь-якому разі доводиться вимірювати і суспільні настрої.

Вивченню феномену громадської думки присвячено роботи величезної кількості науковців. Серед сучасних соціально-філософських трактувань громадської думки можна виділити: 1) концепцію Лумана, який відкидав можливість існування якого-небудь суб'єкта громадської думки. Центральним є поняття змісту та теми повідомлення, що пропонується суспільству. Завдяки публічній доступності та гласності, суспільству одночасно пропонується цілий спектр тем, котрі і знаходяться в центрі уваги у процесі комунікації. За Луманом, усі в рівній мірі є суб'єктами громадської думки. Однак прихильники однієї думки відрізняються від прихильників іншої (що пояснюється відмінністю змісту громадської думки); 2) нормативна концепція Хабермаса. Громадська думка в його теорії – це інструмент у руках пануючого класу, завжди є офіційною, тобто ототожнюється з тим, що представлено в засобах масової інформації; 3) концепція громадської думки Е. Ноель-Нойман. Відповідно до її теорії, по-перше, слід розрізняти громадську та буденну думку, котрі досить часто змішуються. По-друге, в основі громадської думки лежать два джерела: безпосереднє спостереження за навколишнім світом, уловлювання, підтримання або невідтримання тих або інших дій; тематика громадської думки, т.зв. її „дух”, що породжується ЗМК; 4) структурно-функціональна теорія громадської думки, що базується на несвідомому прагненні людей, які живуть у деякій спільноті, прийти до загального судження, згоди, тобто виконання функції інтеграції. Відповідно до теорії Р.Мертонна, основна функція громадської думки – це соціальний контроль [7, с. 663].

Суспільні настрої в соціології пропонується розглядати як: 1) домінуючий феномен суспільної свідомості, крізь призму якого розглядається весь її зміст; 2) один з феноменів/станів суспільної/масової свідомості поряд з громадською думкою та соціальним самопочуттям, соціальними установками, колективним кліматом тощо; 3) елемент власне громадської думки. У процесі опрацювання тематичної літератури, авторка прийшла до висновку, що третій підхід є найбільш актуальним для розгляду і, до речі, не суперечить першому підходу. Актуальність цього підходу полягає в тому, що на практиці (при проведенні досліджень), вимірюючи громадську думку, можливо „зачепити” і виявити також і суспільні настрої. Суспільні настрої входять до структури громадської думки, а саме до її афективної компоненти, тому легше почати дослідження суспільних настроїв, відділивши їх у складі громадської думки і виявивши їх сутнісні характеристики, ніж з нуля починати його конструювання. Проблемою ідентифікації суспільних настроїв займаються в основному соціологи та соціальні психологи з країн пострадянського простору (Б.Д.Паригін, А.В.Петровський, М.Г.Ярошевський, Г.М.Андрєєва, Б.Ц.Бадмаєв, Л.П.Буєва, Б.Ф.Поршнев, В.А.Ядов та ін.). У західній соціології більше уваги приділяється вивченню феномену громадської думки [7, с. 972].

Соціологічний підхід до дослідження суспільних настроїв дозволяє вивчати даний феномен розчленовано – у залежності: 1) від предметної спрямованості; 2) від переважаючих чинників матеріальної або духовної складової (таких як соціальне самопочуття або соціальний умонастрій). Обидва підходи перебувають у стані розробки, оскільки зарекомендованих методик та технік вимірювання суспільних настроїв поки що не вироблено.

Варто зазначити, що, незважаючи на розмаїття наявних теорій та концепцій громадської думки, довгу традицію дослідження феномену, це явище та концепції, в рамках яких воно розглядається, описується, все ще залишаються предметом постійних дискусій.

Термін „громадська думка” в її сучасному тлумаченні вперше з'являється наприкінці XIX століття в роботі французького соціолога Ж. Г. Тарда „Громадська думка і натовп”. Громадськість розглядається як сукупність людей, що одержують одну й ту ж інформацію і виробляють багато в чому схожі думки і оцінки, тобто громадська думка – думка спільноти, групи людей, заснована на прийнятті або запереченні однаково поданої та емоційно забарвленої інформації.

У широкій інтерпретації поняття „громадська думка” розглядається як один із станів

суспільної свідомості, який містить у собі відношення (приховане або явне) людей до подій і явищ соціальної дійсності, до діяльності різних соціальних інститутів, груп та окремих осіб.

Найбільш знаковою роботою, присвяченою вивченню суспільних настроїв, на наш погляд, є робота Паригіна Б. „Общественное настроение”, в якій суспільні настрої визначені як переважаючий стан відчуттів і думок певних соціальних груп в окремий проміжок часу. Це одна з найзначніших сил, що спонукає людей до діяльності, відбивається на поведінці різних груп, і верств суспільства, а також класів, націй і навіть народів; виявляється у всіх сферах соціальної життєдіяльності. Вивчення суспільних настроїв необхідне для проникнення в психологічні витoki різноманітних ідеологічних форм, для розуміння соціально-психологічних механізмів масових соціальних рухів.

Фактично, громадську думку розглядають як оціночне судження великих мас людей з питань, що зачіпають їхні потреби та інтереси. При виборі способу задоволення потреб (і поведінки) людей велику роль відіграє соціальна установка. Соціальна установка „це вираження ціннісної орієнтації у формі соціально детермінованої схильності особистості (групи) до заздалегідь обумовленої позиції відношення до даної речі (людини, події, явища)” [6, с. 98]. Соціальні установки орієнтують людину на ставлення до подій, явищ, фактів, вигідних будь-якій окремій групі. Потреби тісно пов'язані не тільки з соціальною установкою, а й з соціальною оцінкою. Оцінка – це визначення відповідності певної події (явища, факту) тим критеріям, які висуває сама людина. Оцінка може бути позитивною, негативною або нейтральною. Підставою для оцінки виступають ті цінності, які вже склалися у людини (групи, або більш чисельного суб'єкта). Однією з форм вираження соціальної оцінки і є громадська думка.

На базі потреб, ціннісних орієнтацій, установок і оцінок народжується інтерес (як особливий рід суспільних інтересів). Суспільні інтереси не існують окремо від своїх носіїв (класу, нації, професійної групи і т.д.) і суттєво впливають на поведінку людей.

Суспільні настрої є тим індикатором, за яким можливо судити про людські помисли та їх схильність до активної (навіть потенційної) участі в процесах, що мають місце в суспільстві. З іншого боку, вони (настрої) відображають поєднання індивідуальних, групових та суспільних інтересів, намірів, прагнень, бажань, латентних та явних цілей. Суспільні настрої є узагальнюючим, результируючим феноменом, цілісною формою сприйняття людьми їх життя як в особистому, так і в суспільному плані. Також вони обумовлюють поведінку індивідів.

Як зазначають П.Бурдьє та П.Шампань у спільній публікації „Общественное мнение” [2] даний феномен діє практично в усіх сферах життя суспільства. Проте предмети висловлювань громадської думки визначаються низкою обмежень. У першу чергу, це – природні (територіальні) кордони утворення громадської думки, які вона ніколи не може переступити і не переступає. Об'єктом висловлювань громадськості виступають лише ті події та явища дійсності, які викликають суспільний інтерес, відрізняються соціальною значимістю та актуальністю (про об'єкт громадської думки буде сказано далі більш детально). Іншими словами, це мають бути резонансні події, випадки, що зазнали публічного висвітлення, хоча висвітлення є більше каталізатором перетворення буденного випадку на об'єкт громадської думки. В важливості, актуальності об'єкта для певних спільнот полягає одна із спільних рис із суспільним настроєм. Крім того, проблеми, з приводу яких може бути висловлена громадська думка, припускають можливість розбіжності в оцінках, тобто містять в собі більший або менший момент дискусійності. Так звані логічні межі здатності судження громадської думки збігаються з об'єктивними пізнавальними можливостями масової свідомості (наприклад, мірою її компетентності); ці межі постійно „порушуються” стихійно функціонуючою громадською думкою, але з необхідністю повинні враховуватися при оцінці (аналізі) висловлювань громадськості. Нарешті, зміст суджень громадської думки визначається і штучними кордонами її функціонування – певними соціальними умовами, в яких фактично доводиться функціонувати громадській думці, в першу чергу обсягом і широтою циркулювання в суспільстві відкритої, доступної всім і кожному інформації.

Звернімося до проблеми визначення об'єкта і суб'єкта громадської думки та суспільних настроїв. Згідно більшості відомих у науці підходів до виокремлення першого, він характеризується такими положеннями.

1. Об'єктом громадської думки може бути тільки те явище, подія, факт, яке пов'язане з інтересами суб'єкта (і не тільки в матеріальній, а й у політичній, культурній, соціальній сферах життя) і має високий ступінь актуальності. Інтереси можуть бути пов'язані зі своїми носіями і опосередковано, а не тільки напряду. 2. Об'єктом громадської думки може бути тільки те явище, подія, факт, які допускають багатозначність тлумачення і небезумовність оціночних суджень. 3. Об'єктом громадської думки може бути те явище, що є інформаційно доступним суб'єкту. Характер одержуваної інформації впливає на поширеність думки, її компетентність і, значною мірою, визначає поведінку людей. Тут безумовно величезна роль відводиться засобам масової інформації.

Об'єкт громадської думки невіддільний від свого суб'єкта. Не зупиняючись на розгляді підходів до визначення суб'єкта громадської думки, в аналізі цього питання ми будемо дотримуватися точки зору Гавро Д.П., який вважає, що „в якості суб'єкта громадської думки можуть виступати спільноти різного рівня: від населення держави або всієї планети до окремих поселенських спільнот. При цьому провідним суб'єктом виступає населення, народ у цілому” [3, с. 17]. Такий підхід найбільш раціональний, тому що визнає наявність різноманіття суб'єктів громадської думки, визначаючи в якості основного суб'єкта думку більшості населення.

Громадська думка складається і функціонує як в рамках суспільства в цілому, так і в рамках діючих у ньому різних (групових і масових) спільнот – соціальних, регіональних, професійних, політичних, культурних та інших. У рамках кожної такої спільноти носієм (суб'єктом) громадської думки може виступати як спільнота в цілому, так і будь-які складові її „частини” – незалежно від змісту їх суджень, від того, чи висловлюються вони „за” або „проти” відносно певного питання, утворюють „більшість” або „меншість”.

Об'єкт суспільних настроїв загалом не є настільки обмеженим, як у випадку з громадською думкою, і при визначенні об'єкту суспільних настроїв важливо пам'ятати лише про третій пункт з описаних вище, а саме: об'єктом може бути те явище, що є інформаційно доступним суб'єкту, характер одержуваної інформації впливає на швидкість формування настроїв, на їх стійкість та рівень прояву. Оскільки нам цікаво як відрізнити настрої від думки в одному дослідженні, ми зупинимося на тезі, що об'єкт суспільних настроїв і громадської думки може бути спільним. Але на відміну від громадської думки, суспільний настрої не обов'язково мусить мати модальний характер або бути виражений більшістю. Так само спільним може бути і суб'єкт (хоча загалом, він також є ширшим, оскільки настрої формуються швидше і у більшій кількості людей, ніж осмислена думка, що має бути сформована в ході дискусій, обговорень – одна з умов існування громадської думки): мова в даному випадку йде про соціальну спільноту, що визначається як реально існуюча сукупність індивідів, що може бути емпірично зафіксована, яка відрізняється відносною цілісністю і виступає самостійним суб'єктом історичної та соціальної дії, поведінки. Соціальну спільноту об'єднує спільність інтересів. Спільноти бувають різного типу: соціально-професійні, соціально-демографічні, територіальні, етнонаціональні, державні і т.д. В залежності від структури виділяють спільноти групові та масові (як власне і настрої). Отже, суспільний настрої та громадська думка можуть мати один об'єкт, але суб'єкти у них різні, хоча також можуть перетинатися.

Як джерело формування громадської думки можуть виступати численні форми суспільного досвіду (і в цьому також полягає схожість із суспільним настроєм), перш за все, досвіду найближчого соціального оточення людей, а також наукові знання, офіційна інформація, відомості, що поставляються установами освіти та культури, засобами масової інформації та пропаганди і т. д. Оскільки кожне з цих джерел відображає дійсність з різним ступенем адекватності, громадська думка, що формується на цій базі може бути більшою чи меншою мірою справжньою, тобто такою, що відповідає

реальним інтересам суспільного розвитку, або хибною, ілюзорною. Суспільні настрої можна назвати більш самодостатніми в цьому плані, оскільки він не передбачає зовнішньої оцінки на предмет своєї справжності або відповідності духу соціальних процесів які мають місце. Настрій, за визначенням, є безпосередньою сигнальною реакцією на подразник (в даному разі, такий що має суспільний характер або значення), він характеризується наявністю/відсутністю та інтенсивністю вираження і не може бути співвіднесений зі шкалою справжності-хибності. Суспільні настрої залежать від інформації про предмет та від тих інтересів і цінностей, що поділяють їх носії.

Як вже було зазначено вище, і громадська думка, і суспільний настрій в рамках суспільних наук розглядаються як стани суспільної свідомості. У соціологічній науці виділяють такі форми суспільної свідомості: релігія, мораль, культура, наука тощо, усі вони відрізняються способом відображення дійсності. Громадська думка не може бути обмежена лише якоюсь однією із зазначених сфер, відтак предметом громадської думки може бути кожна з них загалом чи окремі її аспекти, або ж вони усі разом. З іншого боку, за відсутності „власного”, специфічного предмета – громадська думка не може займати суміжне місце з вищезгаданими формами суспільної свідомості, вона (громадська думка) своїм предметом „перекриває усі існуючі форми свідомості, або іншими словами – входить в кожен з них як своєрідний спосіб їх існування” [4, с. 24].

Перші визначення поняття громадської думки були обмежені політичною і виборчою тематикою. Соціологи, як правило, визначають громадську думку як продукт соціальної взаємодії та спілкування. Це означає, що не може бути громадської думки з того чи іншого питання, якщо члени суспільства не спілкуватимуться один з одним з його приводу.

Існування громадської думки передбачає дотримання принаймні чотирьох умов:

- (1) має бути усвідомлено наявність певної проблеми, протиріччя;
- (2) необхідно, щоб значна кількість людей висловлювала думки з приводу даної проблеми;
- (3) має бути певний консенсус щодо, принаймні, деяких з цих думок;
- (4) цей консенсус повинен мати прямий або опосередкований вплив на спільноту або суспільство [9].

Для появи суспільних настроїв достатньою умовою є важливість (на рівні інтересу) предмета для суб'єкта настроїв та надходження нової інформації про предмет суспільних настроїв.

Формування громадської думки та її **структура** розглядаються багатьма дослідниками і висновки їхні не є однотайними. Структуру громадської думки можна представити буденним та теоретичним рівнями, а також раціональною (пізнавально-інтелектуальний), емоційною та вольовою (феномен суспільної, колективної волі) компонентами. Причому раціональний аспект в громадській думці нерозривно пов'язаний з вольовим та емоційним як із синтезом масових відчуттів, настроїв та переживань. Завдяки громадській волі і психічним настроям масового суб'єкта реалізуються на практиці ті уявлення, погляди та знання, які є раціональною складовою сутності громадської думки. Попри це, вольова компонента сприяє перетворенню громадської думки із суто духовного утворення в духовно-практичне. Іншими словами, „громадська думка, будучи засадничо духовним утворенням (оціночним судженням), має здатність стимулювати практичну діяльність людей і виступати вже у формі духовно-практичній...” [1, с. 207]. Найбільш цікавою для нас є емоційна компонента, яку І.З.Танчин визначає як „масові настрої, соціальні почуття, які виникають з приводу об'єкта громадської думки” [8]. Такою визначають сутнісну структуру громадської думки.

За тим же Танчиним І.З., є ще і динамічна структура громадської думки, яка розглядає стадії її розвитку: від зародження до зникнення. Зародження – вияв широкого зацікавлення певною проблемою, активний пошук інформації стосовно цієї проблеми. У людей з'являється потреба висловити свою думку, обмінятися нею з іншими людьми. Таким чином формується групова думка. У процесі обміну думками формуються різні групи, які дотримуються різних думок стосовно певного явища, події чи факту

соціального життя, відбувається активна робота щодо згуртування односторонніх, виявляються домінуючі протилежні думки, навколо яких концентруються основні сили. Функціонування – домінуючі думки „узаконюються” і здатні виступати у ролі партнерів чи противників керівних органів і організацій, які створили певну проблему. Ця проблема потрапляє до фокусу загальної уваги. Позиції більшості членів соціальної спільноти з цієї проблеми є чітко визначеними. Спад – зниження масового інтересу до проблеми, вона стає для більшості людей не актуальною. Це може бути пов’язане з тим, що проблему розв’язано, або її вирішення на цей час є неможливим, або ж з’явилося щось, що перекрило цю проблему. Звужується соціальний склад, втрачається гострота протистояння. Однак проблема ще продовжує викликати певне зацікавлення. Відмирання – думка перестає бути громадською (масовою), перетворившись в розрізнені міркування окремих людей і груп. Соціальна оцінка сходиться нанівець [8].

Структура суспільних настроїв також розглядається з декількох позицій: за аналогією зі структурою індивідуальних настроїв та соціальною установкою, можна виділити 5 компонентів в структурі суспільних настроїв (емоційна, когнітивна, релятивна, мотиваційна/діяльнісна та компонента суспільного самопочуття); науковець Поршнев, наприклад, виокремив в структурі настроїв актуальний, ситуативний та константний рівні. Описувати дані підходи не є нашим завданням, головною метою розгляду структури феноменів громадської думки та суспільних настроїв було виявлення місця суспільних настроїв в структурі громадської думки. Виділення підходів до структури настроїв нам необхідне для проведення комплексного порівняння обох феноменів.

Формування громадської думки залежить від таких факторів: ситуації, найбільш загальних соціальних, економічних, політичних факторів, частково від наявних знань, установок та цінностей. Основними елементами при дослідженні громадської думки виступають **цінності та відношення** (власне, цей момент є принциповим для нас, оскільки вказує на головну відмінність з суспільним настроєм). До факторів, які відіграють великий вплив на громадську думку та можуть вплинути на її формування відносяться: фактори навколишнього середовища (вносять агресивні зміни), ЗМІ (дезінформують або інформують аудиторію про нагальні значимі проблеми), групи за інтересами, лідери громадської думки (вони визначають проблеми та теми всередині них, які повинні бути осмислені та з приводу яких мають відбуватися обговорення), комплексний вплив зазначених факторів [8].

Громадська думка складається із поширеної інформації, типу: думок, суджень, переконань, ідеологій, так само як і з чуток, пліток, помилкових оцінок та вражень.

Найважливішим елементом в дослідженнях громадської думки виступають цінності. У великій мірі саме від цінностей залежить, чи сформує людина свою думку відносно певної проблеми. Вони рідко змінюються під впливом іншої позиції та аргументів, висловлених в тематичній дискусії. Тим не менше, вони можуть розділитися і в деяких випадках повністю змінюватися завдяки тривалому впливу суперечливих цінностей, усвідомленню та відчуттю застарілості своїх поглядів, а також в умовах розвитку істотно нових доказів чи обставин. Суспільні ж настрої є більш плинними та змінюються в залежності від поступаючої інформації стосовно свого предмета.

При більш детальному розгляді виявилось, що не такими вже і подібними між собою є феномени громадської думки та суспільного настрою. Це видно із таблиці 1.

Таблиця 1.

Громадська думка та суспільний настрій як об'єкт соціологічного вивчення: порівняльна характеристика

Хар-ки для порівняння	Громадська думка	Суспільні настрої
Об'єкт	Лише явища, події, факти, які пов'язані з інтересами суб'єкта г.д. та мають високий ступінь актуальності. Об'єкт г.д. має допускати багатозначність тлумачення і небезумовність оціночних суджень. Об'єкт має бути інформаційно доступним суб'єкту.	Економічний, політичний, соціальний і т.д. стан суспільства в певний період часу; соціальні умови тієї або іншої стадії суспільного розвитку, суспільні відносини.
Суб'єкт	Суспільні організації та соціальна спільнота – реально існуюча сукупність індивідів, що може бути емпірично зафіксована, яка відрізняється відносною цілісністю і виступає самостійним суб'єктом історичної та соціальної дії, поведінки. Суб'єктом г.д. не може бути окремий індивід!	В цілому надіндивідуальний – суспільна група, клас, спільнота, прошарки суспільства, суспільство, – хоча і настрої окремого індивіда може бути суспільним. Суб'єкт с.н. визначається певною ситуацією або часовим періодом (поки актуальним є предмет с.н.).
Предмет	Оцінка подій, фактів, діяльності певних осіб, які пов'язані з інтересами суб'єкта г.д. та є актуальними на даний момент.	Емоційне ставлення людей до економічного, політичного, соціального стану суспільства в певний період часу, до наявних суспільних відносин та умов суспільного розвитку.
Структура	Рівні: - буденний та теоретичний Компоненти: 1. Сутнісні - емоційна - раціональна - вольова 2. Динамічні - зародження - функціонування - спад - відмирання * емоційна компонента включає настрої, почуття відповідного об'єкта г.д.	- Рівні: - ситуативний - актуальний - константний <hr/> - макро - мезо - мікро – рівні За предметною спрямованістю: - політичні - економічні - культурні - естетичні - релігійні і т.д. Сутнісні компоненти: - емоційна, - когнітивна, - релятивна, - мотиваційна/діяльнісна - компонента суспільного самопочуття головна відмінність – відсутність раціональної компоненти
Місце в структурі суспільної свідомості	Входить до складу суспільної психології – структурного компонента сусп. свідомості Деякі науковці виділяють як окремий рівень масової свідомості, специфічний її прояв	Також входить до складу структурного компонента сусп. свідомості – суспільної психології – емоційного відношення людей до певних подій, фактів
Інші характеристики явища	Залежна від актуальності, гостроти проблеми та суб'єкта, що її оцінює; Залежна від рівня поінформованості суб'єкта; Будується на оцінках та аналізі об'єкту; Характеризується об'єктивністю, зрілістю, компетентністю Має канали вираження – всі зводяться до активної суспільної діяльності.	Залежить від наявних знань, уявлень та змінюється за наявності нової інформації; Характеризується всеохоплюваністю – характерні для всіх видів суспільної діяльності. Властивими є спонтанність, необ'єктивність, нерациональність, передається «зараженням». Є усвідомленим але не осмисленим явищем, оскільки, в разі осмислення перетвориться на думку. Канали вираження можуть дублювати ті, якими передається г.д. але способи вираження можуть бути як вербальними, так і невербальними.

Таким чином, можна стверджувати, що громадська думка – це особливий стан суспільної свідомості, що виражає домінуюче відношення, позицію з приводу актуальних суспільно значимих питань. Громадська думка тісно пов'язана із суспільними настроями, які формуються у групах. Суспільний настрій є значущою силою, яка спонукає людей до певної діяльності, визначає поведінку різних спільностей.

Суспільні настрої та громадська думка можуть мати спільний суб'єкт – великі групи, спільноти, класи, суспільство та бути спрямованими на один і той самий об'єкт. Якщо основними елементами громадської думки виступають цінності та відношення, то основою суспільних настроїв є емоції та почуття. Відповідно до цього, при емпіричному дослідженні можливо поєднати вивчення громадської думки та суспільних настроїв окремих груп, спільнот і т.д. стосовно спільного предмету, але індикатори будуть неоднаковими.

Підсумовуючи, зазначимо, що в даній статті було окреслено основні підходи до визначення громадської думки та суспільних настроїв і особливості вивчення цих явищ у галузі соціологічної науки.

Завдяки розгляду цих характеристик, нам вдалося виокремити сутнісні характеристики суспільних настроїв відносно характеристик громадської думки, що є дуже важливим для подальшого емпіричного їх вивчення.

Література

1. Артемов Г.П. Политическая социология: Уч. пособие. – М.: Логос, 2002. – 280 с.
2. Бурдые П., Шампань П. Общественное мнение // 50/50: Опыт словаря нового мышления / Под ред. М.Ферро и Ю. Афанасьева. – М.: Прогресс, 1989. – 557с.
3. Гавра Д.П. Общественное мнение как социологическая категория и как социальный институт. / Д.П.Гавра. – СПб.: Изд – во СПбГУ, 1995. – 236 с.
4. Гегель Г.В.Ф. Основы философии права, або природне право та державознавство. – К.: Юніверс, 2000. – 336 с.
5. Парыгин Б. Д. Общественное настроение. Изд-во: М.: Мысль, 1966 г. – 328 с.
6. Социальная психология. Краткий очерк / Под общ. ред. Г. П. Предвечного и Ю. А. Шерковина. М.: Политиздат, 1975. 319 с.
7. Социология: Энциклопедия / Сост. А.А. Грицанов, В.Л. Абушенко, Г.М. Евелькин, Г.Н. Соколова, О.В. Терещенко. – Мн.: Книжный Дом, 2003. – 1312 с.
8. Танчин, І. З. Соціологія: навч. посібник. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://pidruchniki.com.ua/19740704/sotsiologiya/struktura_gromadskoyi_dumki
9. Public opinion. (2008). In Encyclopædia Britannica. [Електронний ресурс] Online: <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/482436/public-opinion>

Рецензент кандидат соціологічних наук, доцент О.В.Жулькевська